

מסלול לתואר שני בספרות עברית עם התמחות ביידיש באוניברסיטת בן גוריון

המחלקה לספרות עברית, אוניברסיטת בן-גוריון

ד"ר חנה סוקר-שווגר, רמ"ח ספרות עברית
ד"ר רועי גרינוולד, המחלקה לספרות עברית

1. כללי

אנו מציעים תכנית בת שנתיים ללימודי תואר שני בספרות עברית עם התמחות ביידיש בפורמט של מסלול לימודים אשר יתווסף למסלולים האחרים במחלקה לספרות עברית באוניברסיטת בן-גוריון בנגב. תכנית זו היא תכנית מיוחדת המשותפת לאוניברסיטת בן גוריון, לאוניברסיטת תל-אביב ולאוניברסיטה העברית בירושלים. בסיום התכנית, יזכו הסטודנטים שבחרו ללמוד בתכנית דרך אוניברסיטת בן גוריון בתואר "מוסמך" בספרות עברית עם התמחות בספרות יידית (מחקרי או כללי).

לשמחתנו אנו יכולים לבשר שהצעת תכנית הלימודים קיבלה מענק ע"ס 2,000,000 ש"ח מהקרן למדעי הרוח ויד הנדיב. בזכות מענק זה יש ביכולתנו להציע מלגות למספר תלמידי מחקר רציניים שיבחרו ללמוד בתכנית.

כאמור, באוניברסיטת בן גוריון ישולבו לימודי היידיש במחלקה לספרות עברית. למחלקה עניין מיוחד במחקר הנדרש לזיקות המרובות – ביוגרפיות, תמטיות, פואטיות ולשוניות – בין הספרות העברית לספרות יידיש. על קורסי הליבה בתוכנית יופקדו פרופ' חיים באר וד"ר רועי גרינוולד.

2.1 הצורך בתוכנית

במהלך שני העשורים האחרונים, לימוד שפת יידיש והמחקר בתרבותה זוכה לפריחה מחודשת בין כותלי האקדמיה ומחוץ לה בישראל ובחוץ לארץ, מעת שנעלמו הגורמים שדחקו את היידיש לקרן זווית: הצורך להבטיח כי העברית תהיה שפתם האחת של היהודים בארץ ישראל, המרת הלשון שעברו המהגרים היהודים ממזרח אירופה לארצות הברית ודיכוייה של תרבות הלשון והתרבות היידיש בברית המועצות. בעשורים האחרונים גוברת המחוייבות לפלורליזם אתני ותרבותי בישראל, ארצות הברית ובאירופה. דור חדש של סטודנטים וחוקרים בארצות הברית, גרמניה, פולין ומדינות אחרות במזרח אירופה פונים ללימודי היידיש כדי להכיר את ההיסטוריה

הלאומית שלהם ולהתחקות החלק שלקחה בו תרבות יידיש ודובריה. יתרה מכך, יידיש הפכה אבן שואבת. ראשית רבים רואים ביידיש מפתח לעבר שנגול ומבקשים באמצעות לימוד השפה ותרבותה להציל משהו מן העולם שנכחד בשואה. שנית, טבעה הלשוני ההיברידי של השפה ותרבותה, ההיסטוריה שלה החוצה זמנים ומרחבים, הוא דוגמה מובהקת לרב-תרבותיות הזוכה למקום רב חשיבות באקדמיה. מורים ותלמידים רבים מבינים כי היידיש היא מפתח הכרחי למחקר במגוון של תחומים: ספרות עברית, היסטוריה יהודית אמריקאית ואירופאית, ספרות יהודית אמריקאית, תרבות יהודית רוסית, לימודי שואה, בלשנות, ספרות ובלשנות גרמנית, פולקלור, תיאטרון, ספרות מיעוטים, תרבות עירונית אתנית, מוזיקה פופולארית, לימודי מגדר ועוד.

גם היום, לאחר שסולקו העכבות האידיאולוגיות והפוליטיות, לא ניתן עדיין באוניברסיטאות בישראל מענה לעניין הגובר ביידיש ותרבותה. ועם זאת, הונחו היסודות שיבטיחו את עתידה של היידיש כשדה מחקר אקדמי: באוניברסיטת תל אביב הוקם ב-2005 המכון ללשון, לספרות ולתרבות יידיש ע"ש משפחת גולדרייך; באוניברסיטת בן גוריון בנגב הוקמה ב-2008 תוכנית BA לספרויות ושפות יהודיות (לדינו ויידיש) בראשות פרופ' תמר אלכסנדר; נוסדה תכנית הקיץ הבינלאומית ללימודי יידיש בשיתוף אוניברסיטת תל אביב ו"בית שלום עליכם", בניהולם של פרופסור חנה וירט-נשר מאוניברסיטת תל אביב ופרופסור אברהם נוברשטרן מהאוניברסיטה העברית. תוכנית זו הפכה לגדולה ולמצליחה שבתוכניות הקיץ ללימודי יידיש בעולם. יוזמות אלה מצטרפות להוראת יידיש הנמשכת מזה כמה עשורים באוניברסיטה העברית, ולקורסים שונים העוסקים ביידיש ובתרבותה באוניברסיטאות בבאר שבע ובתל אביב. כעת מאגדות שלוש האוניברסיטאות הלוקחות חלק בתוכנית את משאביהן כדי להציע תוכנית לימודים לתואר שני בחוגים לספרות בהן.

סטודנטים במסלול התואר השני החדש יזכו ליהנות מלימודים תחת הנחייתם של חברי סגל מכל שלושת המוסדות (ראו רשימת סגל), מגישה לספריה הלאומית בירושלים ולאוסף מרגוליס של ספרות יידיש באוניברסיטת תל אביב, מתכנית הקיץ הבינלאומית, ממגוון פעילויות של מכון גולדרייך. יעמוד לרשותם מאגר הנתונים הנמצא באתר "עיתונות יהודית היסטורית", פרויקט משותף לאוניברסיטת תל אביב והספרייה הלאומית. כמו כן ייהנו הסטודנטים לגישה למאגר הנתונים במפעל הביבליוגרפי הגדול בעולם ביידיש והאינדקס לכתבי עת ביידיש אשר בימים אלו נבנה באוניברסיטה העברית וב"בית שלום עליכם".

תחום לימודי היידיש מצוי כעת בצומת דרכים: עם פרישתו של דור חוקרים ששפת אמו יידיש, יש צורך להכשיר דור חדש של חוקרים. כדי לאפשר ליידיש להתקיים בין כותלי האקדמיה יש צורך גם להכניס שינויים בתחום המתודה. על לימודי היידיש להשתלב כשדה מחקר עדכני במסגרת לימודי הספרות והתרבות מתוך עיסוק בסוגיות כגון כתיבה רב לשונית, ספרות מיעוטים, תיאוריית תרגום ועוד. כיום, קיים דור מוכשר ומחונן של תלמידי תואר שני המגלים עניין ביידיש ואשר בקיאותם הספרותית ושליטתם בשפות נוספות (רוסית, צרפתית, ספרדית, גרמנית, פולנית, אנגלית) הופכת אותם למועמדים אידיאליים ללימודים המוצעים בתוכנית ולעיסוק ביידיש.

2.2. המסגרת הארגונית

התכנית תנוהל על ידי מכון גולדרייך באוניברסיטת תל אביב, בשיתוף עם החוג לספרות באוניברסיטת תל אביב, המחלקה לספרות עברית באוניברסיטת בן-גוריון והחוג ליידיש באוניברסיטה העברית. קורסי הליבה וקורסי הקריאה המודרכת הנוספים יותאמו ספציפית עבור המסלול ויועברו בכל אתר, לסירוגין, לאורך תקופת התכנית (שנתיים). את הקורסים הנדרשים וקורסי השפה יוכלו הסטודנטים לקחת או באוניברסיטת הבית או בכל אחת מן האוניברסיטאות המשתתפות בתכנית, ובלבד שימלאו את כל חובותיהם באוניברסיטת הבית שלהם.

2.3. אוכלוסיית היעד והצפי למספר תלמידים

מטרת התוכנית היא להכשיר סטודנטים ישראלים שיהפכו ברבות הימים למורים ולחוקרים אשר בקיאותם ביידיש ובתרבותה תפריח את עבודתם. כך, מורים לספרות עברית בבתי ספר תיכוניים יוכלו להציג לתלמידים מקבילות וזיקות המתקיימות בין שתי השפות והספרויות; מתרגמים הבקיאים בשפה יוכלו להוסיף תרגומים חדשים מיידיש למדף הספרים ומחזות לבמות התיאטרון. סטודנטים המבקשים לעסוק בספרויות היהודים, בהיסטוריה, בלימודי פולקלור, תרבות ועוד תחומי מחקר רבים אחרים יצאו נשכרים מכלי מחקר רב ערך זה. אנו מאמינים כי התוכנית תוכל ליצור לאורך זמן מסגרת לימודית ולגבש קהילה שתבטיח כי היידיש תוסיף להתקיים כתחום לימוד ומחקר – לכל הפחות בין כותלי האקדמיה. בשלב מאוחר יותר נבקש להציע את התוכנית גם לסטודנטים מחו"ל. אנחנו מעוניינים להבטיח כי תוכנית זו

שתכנית אינטגרטיבית זו ללימודי ספרות יידיש תשקף את הנעשה ואת ההתפתחויות העדכניות ביותר בחקר הספרות.

הצלחתה של התכנית בישראל בשלב הראשון תהיה תלויה במתן מלגות לסטודנטים אשר תאפשרנה להם לנצל את תכנית הלימודים במלואה ולהתמסר לעבודת מחקר בתחום.

2.4 תנאי קבלה

כדי להתקבל לתכנית יש להגיע לרמת "פטור" בידיש עד סוף שנת הלימודים הראשונה. למסלול ה-MA בשפה, ספרות ותרבות יידיש באוניברסיטת בן גוריון יתקבלו תלמידים שסיימו את לימודיהם בציון 80 ומעלה לתואר BA במחלקה לספרות עברית או במחלקה לספרות זרות ובלשנות. תלמידים שהשלימו את לימודיהם לתואר BA בציון 80 ומעלה במחלקות אחרות יוכלו להצטרף גם הם לתוכנית, אך ייתכן שיידרשו ללמוד לימודי השלמה, כפי שיקבע יועץ המחלקה.

2.5 מעבר בין מסלולים

תלמידי המסלול יבחרו לקראת סוף שנת הלימודים הראשונה (לא כולל השלמות) בין מסלול מחקרי (עם עבודת גמר) לבין מסלול עיוני (ללא עבודת גמר). אישור הבחירה במסלול המחקרי, וכן אישור מעבר בין המסלולים כמו גם מספר השעות בכל מסלול יהיו כפופים לכללי הפקולטה ולאישור המחלקה לספרות עברית.

2.6 הגדרת דרישות

דרישות התואר יכללו 28 נק"ז קורסים ו-8 נק"ז כתיבת תיזה למסלול המחקרי ו-36 נק"ז ושתי בחינות גמר למסלול הכללי שאינן כולל עבודת גמר.

תלמיד, שיצטרך להשלים את הידע שלו בשפת היידיש לרמת פטור (מתקדמים), לא ייחשבו לו שעות אלו לקראת התואר.

תלמידים במסלול הכללי יגישו שלוש עבודות סמינריוניות; תלמידים במסלול המחקרי יגישו שתי עבודות סמינריוניות. תלמידים במסלול המחקרי יכתבו עבודת גמר; תלמידים במסלול הכללי יכתבו כאמור בחינות גמר, לפי הכללים של הפקולטה ושל המחלקה לספרות עברית.

2.7 הרכב ועדת ההוראה

שלושת חברי הסגל של המסלול, אחד מכל אוניברסיטה, ירכיבו את הועדה הארצית אשר תניע תכנית זו בשיתוף עם ראשי החוגים הרלוונטיים בשלוש האוניברסיטאות: פרופסור אברהם נוברשטרן מהאוניברסיטה העברית, ד"ר חנה סוקר-שווגר מאוניברסיטת בן-גוריון ופרופסור חנה וירט-נשר מאוניברסיטת תל אביב. השלושה יפקחו על הקורסים הניתנים, על אישור נושאים לעבודת גמר במסלול המחקרי (בתיאום עם המנחים המוצעים), ועל תכנית הלימודים השנתית. (לגבי מידע על שלושת חברי הסגל, אנא ראו את הנספח במצ"ב).

2.8 כינוי התואר שיוענק

תואר שני בספרות עברית עם התמחות בספרות יידיש

Master of Arts (M.A.) in Hebrew Literature, Yiddish Literature Track

3. תכנית הלימודים והפעילויות שבמסלול החדש

3.1 קורסי ליבה

קורסי הליבה נבנו במיוחד עבור המסלול, הינם חדשים ומעולם לא הוצעו באף אחת מן האוניברסיטאות. לתיאורי קורסים ראו נספח א' באנגלית.

כתיבה יהודית ותיאוריות ספרותיות¹

2 פרופסור חנה וירט-נשר, אוניברסיטת תל אביב

2 מודרניות יהודית: מנדלי, שלום עליכם, קפקא ואחרים

ד"ר רועי גרינוולד (בשנה"ל תשע"ד השיעור יינתן ע"י פרופ' חיים באר וד"ר רועי גרינוולד)

לימודי יידיש: כלי מחקר ומתודולוגיות ביקורתיות

2 פרופסור אברהם נוברשטרן, האוניברסיטה העברית

התגבשותה של ספרות יידיש החדשה

4 פרופסור דיויד רוסקיס, אוניברסיטה העברית

(הקורס יילמד ביידיש)

¹ קורס זה מועבר בשפה האנגלית במסגרת החוג לאנגלית וללימודים אמריקניים. את העבודות ניתן להגיש באנגלית, עברית או יידיש.

סטודנטים שיבחרו להירשם לתוכנית באוניברסיטת בן גוריון יקבלו ייעוץ אישי באשר לקורסים שעליהם לקחת באוניברסיטה אחרת.

3.2 קורסי חובה

סטודנטים יידרשו לקחת קורסים בנושאים שונים באוניברסיטאות בהן הם לומדים, ובמקרה הצורך, בכל אחת מן האוניברסיטאות האחרות המשתתפות בתוכנית. כך, הקורס "היסטוריה מזרח אירופאית" (2 ש"ס) ניתן בכל אחד מן המוסדות האקדמיים המשתתפים, וכך גם, בדרך כלל, הקורס "לשון וקריאה צמודה (יידיש)" (2 ש"ס). קורסי הספרות (6 ש"ס) יהוו שילוב של קורסים קיימים, קורסים שיותאמו במיוחד למסלול בשיתוף עם כל חוג לספרות וקורסים שעדיין לא ניתנו ואשר נבנים במיוחד עבור המסלול ביידיש. הקורסים שנבנו עבור המסלול יועברו על ידי חברי סגל בכיר מכל אוניברסיטה אשר התאימו מחדש קורסים קיימים עבור המסלול, או שמועברים על ידי עמיתי הוראה (סגל זוטור), שיציעו קורסים חדשים לגמרי אשר פותחו ונוצרו רק בזכות ועבור המסלול החדש. קורסים אילו יהיו פתוחים לכלל תלמידי המ"א של המחלקה לספרות עברית באוניברסיטת בן גוריון ולתלמידי מחלקות אחרות לפי הדיסציפלינה האמורה ובתיאום עם מורה הקורס. דרישות הקדם לקורסים אלו יהיו דיסציפלינריים ולא יכללו דרישת קדם של ידיעת השפה היידישית. במסגרת זו (קורסים בספרות) בכוונת ועדת ההיגוי להציע קורס סמינריוני אינטנסיבי רביעי אשר יינתן כל שנה על ידי מרצה/פרופסור אורח לספרות יידיש מחו"ל.

2 היסטוריה ותרבות יהודית מזרח אירופאית

4 שני קורסי ספרות ו/או תרבות יידיש

2 היבטים שונים בספרות יידיש
(מרצה אורח מחו"ל)

2 לשון וקריאה צמודה

סה"כ: 10 ש"ס

3.3 קורסי בחירה

התלמידים ילמדו קורסי בחירה בהיקף של 10 ש"ס במסלול מחקרי ו-14 ש"ס במסלול ללא עבודת גמר. הסטודנטים יוכלו לבחור קורסים רלבנטיים ללימודי המסלול מתכניות הלימודים הקיימות בכל אחת משלושת האוניברסיטאות המשתתפות בתכנית, בתחומים כמו היסטוריה יהודית (אמריקאית או אירופאית), פולקלור, תיאטרון, קולנוע, פילוסופיה, לימודי תרבות ובלשנות. לפי חוקי הפקולטה, כל הקורסים יהיו סמינרים למ"א. בתואם עם כללי הפקולטה, יוכלו סטודנטים לבחור מלימודי ב"א סמינריונים בלבד ובהיקף שלא יעלה על 8 ש"ס. במסגרת קורסי החובה מן המחלקה לספרות עברית, ילמדו תלמידי המסלול את קורס החובה של לימודי המ"א של המחלקה, אלא אם כן בשנה מסוימת תבחר ועדת ההוראה של המסלול להמיר שעות אלה בחובת נוכחות וסיום עם ציון במסגרת המפגשים הייחודיים למסלול, אם יהיה מספרם בסדר גודל של 2 ש"ס על פני שתי שנות הלימוד במסלול.

3.4 סמינריונים

תלמידים במסלול המחקרי יכתבו 2 עבודות סמינר ועבודות רפראט ביתר הקורסים. תלמידים במסלול הכללי (ללא עבודת גמר) יכתבו 3 עבודות סמינר.

4. עבודת גמר במסלול המחקרי

בתום השנה הראשונה או בראשית השנה השנייה ללימודים ישיג תלמיד במסלול המחקרי את הסכמתו של אחד ממורי המסלול הבכירים להנחותם בעבודת-הגמר. עבודת הגמר תיכתב בהנחיית אחד המורים הייחודיים לתכנית בלבד. תינתן גם אפשרות להנחיה משותפת של יותר ממנחה אחד, לפי שיקול ועדת ההוראה של המסלול, כולל של אנשי סגל מחו"ל אשר ייקחו חלק בוועדת הייעוץ למסלול.

בתחילת שנת ההתמחות (השנה השנייה ללימודיו) יגיש התלמיד לאישור ועדת המ"א של המחלקה לספרות עברית את נושא העבודה ופירוט קצר של תוכניתו, בצירוף אישור בכתב של המנחה.

ציון הגמר: הציון ייקבע לפי השקלול הבא: העבודות הסמינריוניות 20%; ממוצע משוקלל של שאר הקורסים 40%; ציון עבודת-הגמר 40%.

5. בחינת גמר במסלול הכללי

תלמידי המסלול הכללי יסיימו את לימודיהם בבחינת גמר. בחינת הגמר תיכתב בהדרכת המורים הייחודיים למסלול בלבד. הבחינה תיערך בכתב, ותכלול שתי שאלות, שיסוכמו מראש בין התלמיד לבין המורה או המורים הבוחנים, שיאשרו ע"י וועדת לימודי המ"א של המחלקה לספרות עברית. שאלה אחת תעיד על התמחות ביוצר או בקורפוס של יצירות; השאלה האחרת תעיד על התמחות בסוגיה תיאורטית או היסטורית. מועדי הבחינות יפורסמו בראשית השנה. ציון הגמר: הציון ייקבע לפי השקלול הבא: ממוצע ציוני העבודות הסמינריוניות - 30%; ממוצע משוקלל של שאר הקורסים - 60%; ציון בחינת הגמר - 10%.

6. סטודנטים מחו"ל

סטודנטים שיגיעו מחו"ל יהיו כפופים לכל התנאים שפורטו לעיל. בנוסף, יצטרכו סטודנטים אלה לעמוד בתנאי הקבלה האוניברסיטאיים, כולל רמת "פטור" בעברית. עם זאת, את עבודותיהם ואת עבודת הגמר יוכלו להגיש, לבחירתם, בעברית או באנגלית.

7. מורים

מאגר חברי הסגל (נכון לשנת הלימודים תשע"ג) אשר מעבירים או העבירו בשנים האחרונות קורסים בכל אחד מהמוסדות המשתתפים בתכנית, אשר מתאימים להיות קורסי בחירה למסלול. עם אישור המסלול תהייה פנייה למורים/ות שמלמדים/ות חומרים שיש להם נגיעה ליידיש להוסיף דגש מיוחד כך, שהקורס יתאים לתכנית.

אוניברסיטת בן גוריון בנגב

חוג הבית מעניק התואר: החוג לספרות עברית

חברי סגל בכירים

ד"ר רועי גרינוולד – ראש המסלול ליידיש
פרופ' תמר אלכסנדר: פולקלור יהודי
פרופ' יצחק בן מרדכי: ספרות עברית ויהודיות
פרופ' אפרים זיכר: ספרות שואה וספרות סלאבית
ד"ר זהבה כספי: תיאטרון יהודי
ד"ר גדעון נבו: תרבות פופולארית
פרופ' מוטי זלקין: היסטוריה יהודית מזרח אירופאית
ד"ר יונתן מאיר: חסידים והשכלה
ד"ר חנה סוקר-שווגר: ראש המחלקה לספרות עברית חדשה וחברת ועדת ההיגוי של התכנית ללימודי יידיש לתואר שני.

סגל זוטרי ועמיתי הוראה

מאיה דובר: ספרות השואה
מתן חרמוני: ספרות יידיש וספרות עברית שנכתבה באירופה, אמריקה וישראל

הוראת שפה

חנה פולין-גלאי

אוניברסיטת תל אביב

חוג הבית מעניק התואר: החוג לספרות

חברי סגל בעלי קביעות

דוד אסף: היסטוריה יהודית מזרח אירופאית (החוג להיסטוריה של עם ישראל)
אבנר הולצמן: ספרות עברית ויידיש (החוג לספרות)
דן לאור: ספרות עברית של היישוב (החוג לספרות)
איריס מילנר: ספרות שואה (החוג לספרות)
חנה נווה: ספרות עברית של היישוב (הפקולטה לאמנויות)
סקוט אורי: היסטוריה יהודית מזרח אירופאית (החוג להיסטוריה של עם ישראל)
חנה וירט-נשר: סוגי ספרות יהודית, תרבות וספרות יהודית-אמריקאית (החוג לאנגלית ולימודים אמריקניים)
עלי יסיף: פולקלור יהודי (החוג לספרות)
גלילי שחר: ספרות גרמנית ויהדות (החוג לספרות)

סגל זוטרי ועמיתי הוראה

אביב לבנת: תיאטרון יידי, אמנויות חזותיות, תרבות המדיה
חנה פולין-גלאי: נרטיב יידי היסטורי ואוטוביוגרפי

הוראת שפה
דניאל בירנבאום
מרים טרין

האוניברסיטה העברית
חוג הבית מעניק התואר: החוג לפולקלור יהודי, יידי ועברי

חברי סגל בעלי קביעות
ישראל ברטל: יהדות אירופאית
חנן בורדין: בלשנות יידיית
אלי לדרהנדלר: היסטוריה יהודית ויהדות בת זמננו
אברהם נוברשטרן: ספרות יידיית ולימודי יידיש
גלית חזן-רוקם: פולקלור יהודי
שאול סטמפפר: היסטוריה יהודית מזרח אירופאית
משה טאובה: בלשנות
חוה טורניאנסקי (אמריטה): ספרות יידיית עתיקה

סגל זוטרי ועמיתי הוראה
דלית אסולין: יידיש בימינו, סוציו-בלשנות
מיכאל לוקין: אתנו-מוזיקולוגיה

הוראת שפה
חנן בורדין

8. פורום תלמידי תואר שני

בנוסף לקורסים הרגילים, יתקיים סמינר דו-חודשי בנושא ספרות יידיית אשר יכלול מרצים
אורחים והרצאות של סטודנטים לתואר שני.